

Hur har svenska elevers läsning förändrats mellan 2000 och 2009?

Ulf Fredriksson

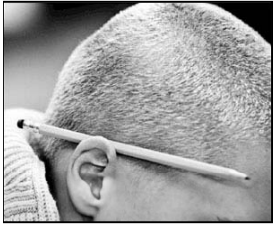
Institutionen för språkdidaktik/avdelningen för internationell pedagogik – Institutionen för pedagogik och didaktik

Stockholms universitet

Hur har svenska elevers läsning förändrats mellan 2000 och 2009?

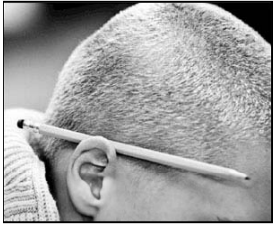
1. Om PISA 2009
2. Läsning 2009
3. Jämförelse 2000 - 2009
4. Likvärdighet och spridning
5. Orsaker?
6. Digital läsning
7. Vad kan göras?
8. Sammanfattning

Vad är PISA?

- PISA 2009: fokus på läsförståelse
- 15-åringar
- 65 deltagande länder, varav 34 OECD-länder
- Prov, elevenkät, skolenkät

PISA projektgrupp

Mittuniversitetet:

Magnus Oskarsson

K.G Karlsson

Maria Lundgren

Lena Lenner

Marcus Sundgren

Maria Rasmusson

Nina Hammarberg

Stockholms universitet:

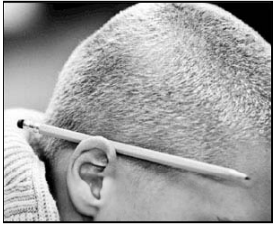
Ulf Fredriksson

Astrid Pettersson

Ingemar Ingemansson

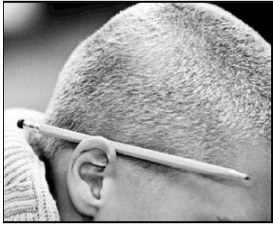
Umeå universitet:

Karin Taube

Vad är PISA?

- Urval av elever:
  - Slumpmässigt urval av skolor - 189 skolor
  - Slumpmässigt urval av elever på utvalda skolor
    - 4 567 elever
- Utarbetande av prov:
  - Ramverk
  - Förstudie

PISA:s definition av läsning

- "reading literacy"
- *"förmåga att förstå, använda, reflektera över och engagera sig i texter för att uppnå sina egna mål, utveckla sina kunskaper och sin potential och för att delta i samhället"*

TEXTER:

Vilket slag av texter måste elever läsa?

- **MEDIUM:** i vilken form finns texter?
- **MILJÖ:** kan läsaren förändra digitala texter?
- **TEXTFORMAT:** hur är texten presenterad?
- **TEXTTYP:** vilken är textens retoriska struktur?
- På papper
- Digitalt
- Med författare (läsaren tar endast emot budskapet)
- Meddelande-baserat (läsaren kan förändra)
- Löpande texter (i meningar)
- Icke-löpande texter (i tabeller och förteckningar)
- Blandade texter (kombinationer av olika textformat)
- Multipla texter (sammanförda från mer än en källa)
- Beskrivningar (besvarar vanligen "vad"-frågor)
- Berättelser/skildringar (vanligen "när")
- Utredningar/redogörelser (vanligen "hur")
- Argument (vanligen "varför")
- Anvisningar (ger instruktioner)
- Transaktioner (utväxling av information)

PROCESSER:

Vilka läsuppgifter måste eleven utföra?

- **SÖKA OCH INHÄMTA INFORMATION,** i texten
- **SAMMANFÖRA OCH TOLKA** det lästa
- **REFLEKTERA OCH UTVÄRDERA,** stå vid sidan av en text och relatera den till sin egen erfarenhet
- **PERSONLIGA:** för att tillfredsställa sina egna intressen
- **OFFENTLIGA:** i relation till samhället
- **UTBILDNING:** i undervisning
- **ARBETE:** i relation till arbetslivet

SAMMANHANG:

Vilka är textens avsedda användningsområde enligt författaren?

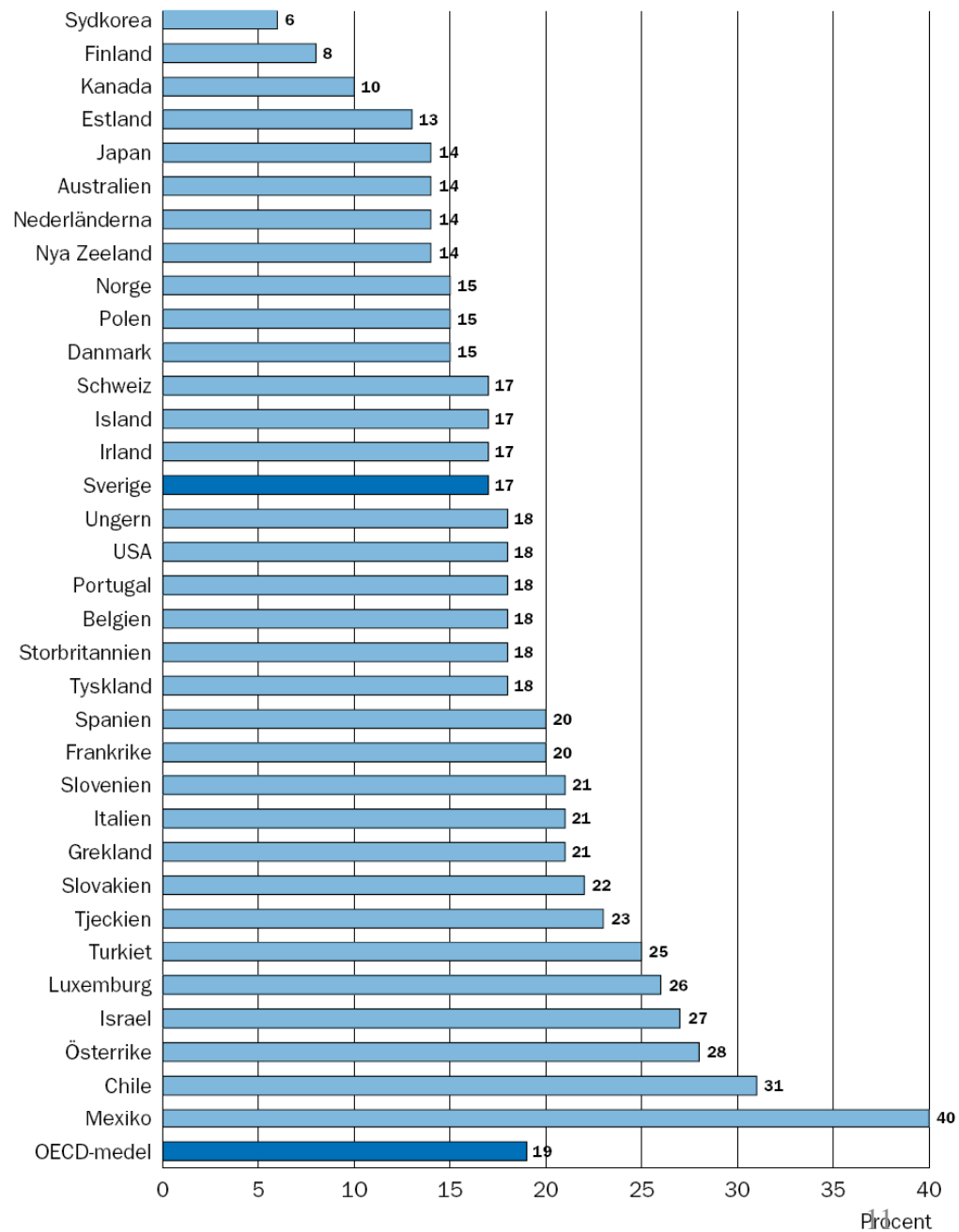
Tabell 3.7 Läsuppgifter fördelade på olika kategorier

% av samtliga uppgifter på papper	
Textformat	
Löpande	60
Icke-löpande	30
Blandade	5
Flera texter	5
Process	
Söka och inhämta information	25
Sammanföra och tolka	50
Reflektera och utvärdera	25
Sammanhang	
Personligt bruk	30
Offentligt bruk	30
Utbildning	25
Arbete	15

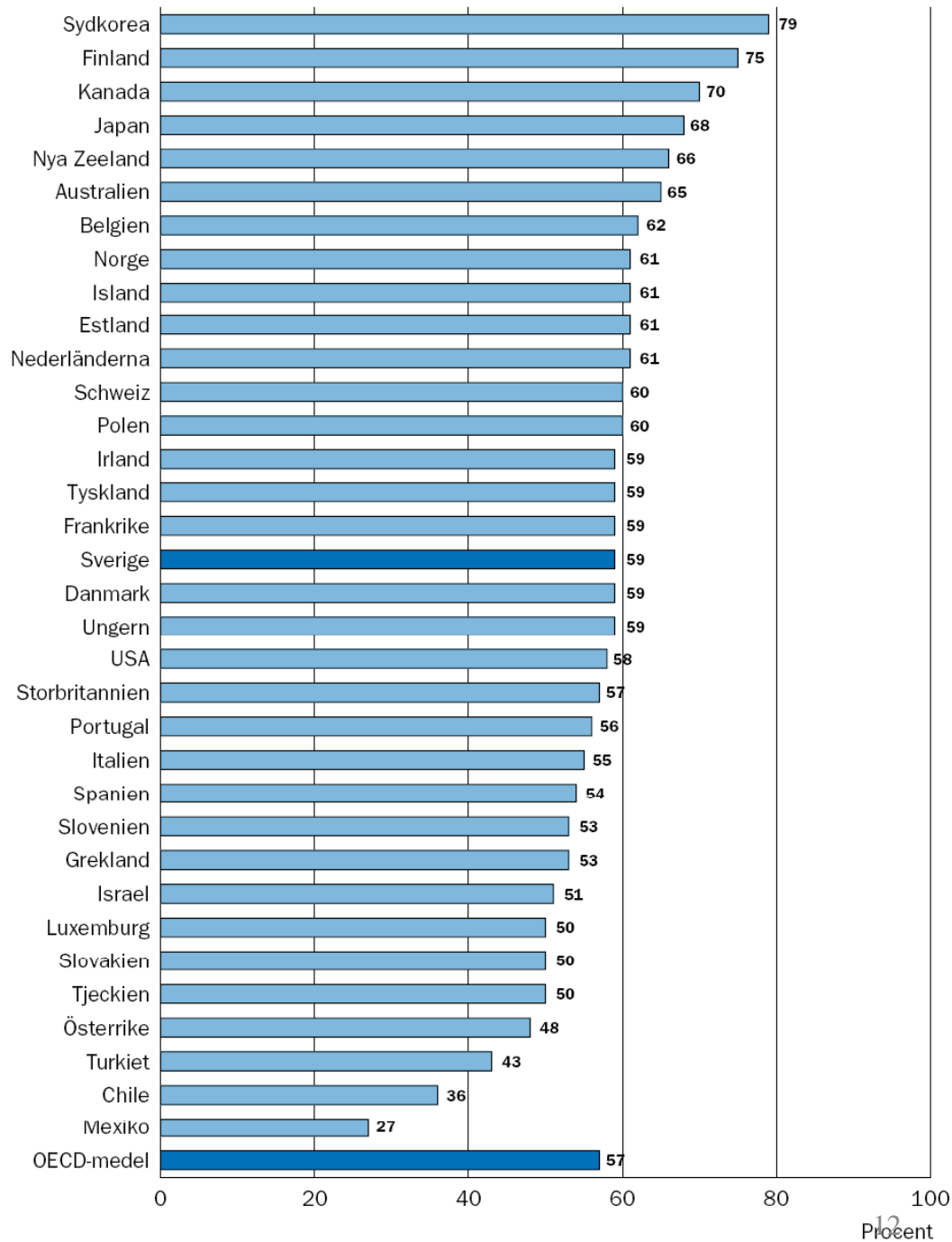
Nivå	Undre poänggräns	Procentandel elever som kan utföra uppgifter på denna nivå eller högre	Uppgifternas beskaffenhet
6	708	0,8 procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 6 på lässkalan	Uppgifter på denna nivå kräver normalt att läsaren drar flera slutsatser, gör flera jämförelser och hittar flera motsatser som alla är både detaljerade och exakta. Läsaren måste uppvisa fullständig och detaljerad förståelse av en eller flera texter, och i detta kan ingå att sammanföra information från flera texter. Uppgifterna kan kräva att läsaren hanterar obekanta tankegångar samtidigt med information som uppenbart är konkurrerande, och att han eller hon skapar abstrakta kategorier för sina tolkningar. Att <i>reflektera över och utvärdera</i> uppgifter kan kräva av läsaren att han eller hon formulerar hypoteser om eller kritiskt utvärderar en komplex text om ett obekant ämne och samtidigt tar hänsyn till flera kriterier eller perspektiv samt tillämpar sofistikerad förståelse med ursprung utanför texten. En framträdande förutsättning för uppgifter som gäller <i>söka och inhämta</i> på denna nivå är en precisering av analysen och noggrann uppmärksamhet på detaljer som inte är iögonfallande i texten.
5	626	7,6 % procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 5 på lässkalan	Uppgifter på denna nivå vilka inbegriper inhämtning av information kräver att läsaren söker och organiserar flera partier "inbäddad" information och drar slutsatser om vilken information i texten som är relevant. Reflektiva uppgifter kräver kritisk utvärdering eller hypotes och bygger på specialiserad kunskap. Både tolkande och reflektiva uppgifter kräver fullständig och detaljerad förståelse av en text vars innehåll eller form är obekant. Uppgifter på denna nivå, inom alla aspekter av läsning, inbegriper normalt hantering av begrepp som står i motsats till vad man förväntar sig.
4	553	28,3 % procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 4 på lässkalan	Uppgifter på denna nivå som rör inhämtning av information kräver att läsaren hittar och organiserar flera inbäddade informationspartier. Vissa uppgifter på denna nivå kräver att man tolkar innebörden i språkliga nyanser i ett textavsnitt genom att ta hänsyn till texten som helhet. Andra tolkningsuppgifter kräver förståelse och tillämpning av kategorier i ett obekant sammanhang. Reflektiva uppgifter på denna nivå kräver att läsarna använder formell eller allmän kunskap för att forma hypoteser om eller kritiskt utvärdera en text. Läsarna måste uppvisa en korrekt förståelse av långa eller komplexa texter vars innehåll eller form kan vara obekant. ⁹

Nivå	Undre poänggräns	Procentandel elever som kan utföra uppgifter på denna nivå eller högre	Uppgifternas beskaffenhet
3	480	57,2 % procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 3 på lässkalan	Uppgifter på denna nivå kräver att läsaren hittar och i vissa fall känner igen relationen mellan flera informationspartier som måste uppfylla flera villkor. Tolkningsuppgifter på denna nivå kräver att läsaren tar till sig flera delar av en text för att kunna identifiera en huvudtanke, förstå ett förhållande eller härleda innebörden i ett ord eller en fras. Läsaren måste ta hänsyn till många aspekter när han/hon jämför, kontrasterar eller kategoriserar. Ofta är den begärda informationen inte särskilt framträdande eller så finns där mycket information som konkurrerar; eller så finns det andra texthinder, till exempel tankegångar som står i motsats till det förväntade, eller är negativt formulerade. Reflektiva uppgifter på denna nivå kan kräva kopplingar, jämförelser och förklaringar, eller så kan de kräva att läsaren utvärderar en funktion hos texten. Vissa reflektiva uppgifter kräver att läsaren uppvisar god förståelse av texten i förhållande till välbekant vardagskunskap. Andra uppgifter kräver inte detaljerad textförståelse men att läsaren kan utnyttja mer eller mindre allmän kunskap.
2	407	81,2 % procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 2 på lässkalan	Vissa uppgifter på denna nivå kräver att läsaren hittar en eller flera sakuppgifter som kan vara nödvändiga att härleda och som kan behöva uppfylla flera villkor. Andra kräver att läsaren inser vad som är textens huvudtanke, förstår förhållanden eller härleder innebörd inom en avgränsad del av texten när informationen inte är uppenbar och läsaren måste dra slutsatser på låg nivå. Uppgifter på denna nivå kan inbegripa jämförelser eller kontraster på basis av en enda egenskap hos texten. Vanliga reflektiva uppgifter på denna nivå kräver att läsarna gör en jämförelse eller flera kopplingar mellan texten och kunskaper utanför denna genom att utnyttja personliga erfarenheter och attityder.
1a	335	94,3 % procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 1a på lässkalan	Uppgifter på denna nivå kräver att läsaren hittar ett eller flera oberoende partier med uttryckligen formulerad information; för att inse vad som är grundidén eller författarens syfte med en text om ett välbekant ämne, eller göra en enkel koppling mellan information i texten och vanlig vardagskunskap. Vanligen är den efterfrågade informationen i texten tydlig, och den konkurrerande informationen är ringa om den alls föreligger. Läsaren uppmanas uttryckligen att fundera över relevanta faktorer i uppgiften och i texten.
1b	262	98,9 % procent av eleverna i hela OECD kan utföra uppgifter på minst nivå 1b på lässkalan	Uppgifter på denna nivå kräver att läsaren hittar ett enda, uttryckligen formulerat stycke information med framträdande placering i en kort, syntaktiskt enkel text med välbekant sammanhang och texttyp, till exempel en berättelse eller en enkel lista. Vanligtvis ger texten stöd till läsaren, till exempel upprepning av information, bilder eller välbekanta symboler. Det finns mycket lite konkurrerande information. I uppgifter som kräver tolkning kan läsaren behöva göra enkla kopplingar mellan närliggande informationspartier.

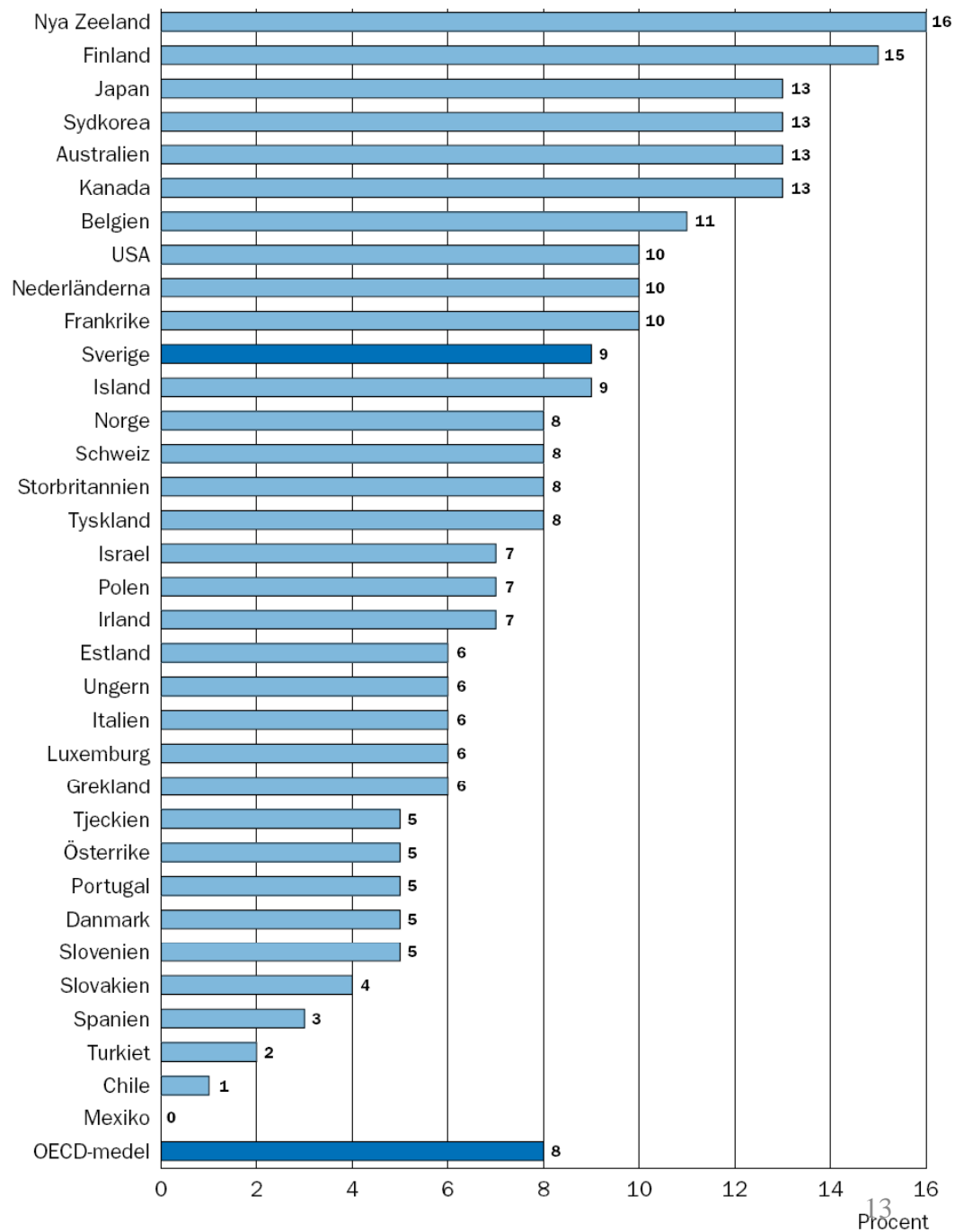
Andel elever på nivå 1 eller lägre på den kombinerade lässkalan

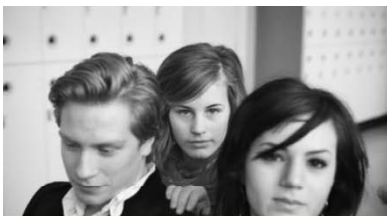

**Andel elever på
nivå 3, 4, 5 eller 6
på den
kombinerade
lässkalan**

Andel elever på
nivå 5 eller 6 på
den kombinerade
lässkalan

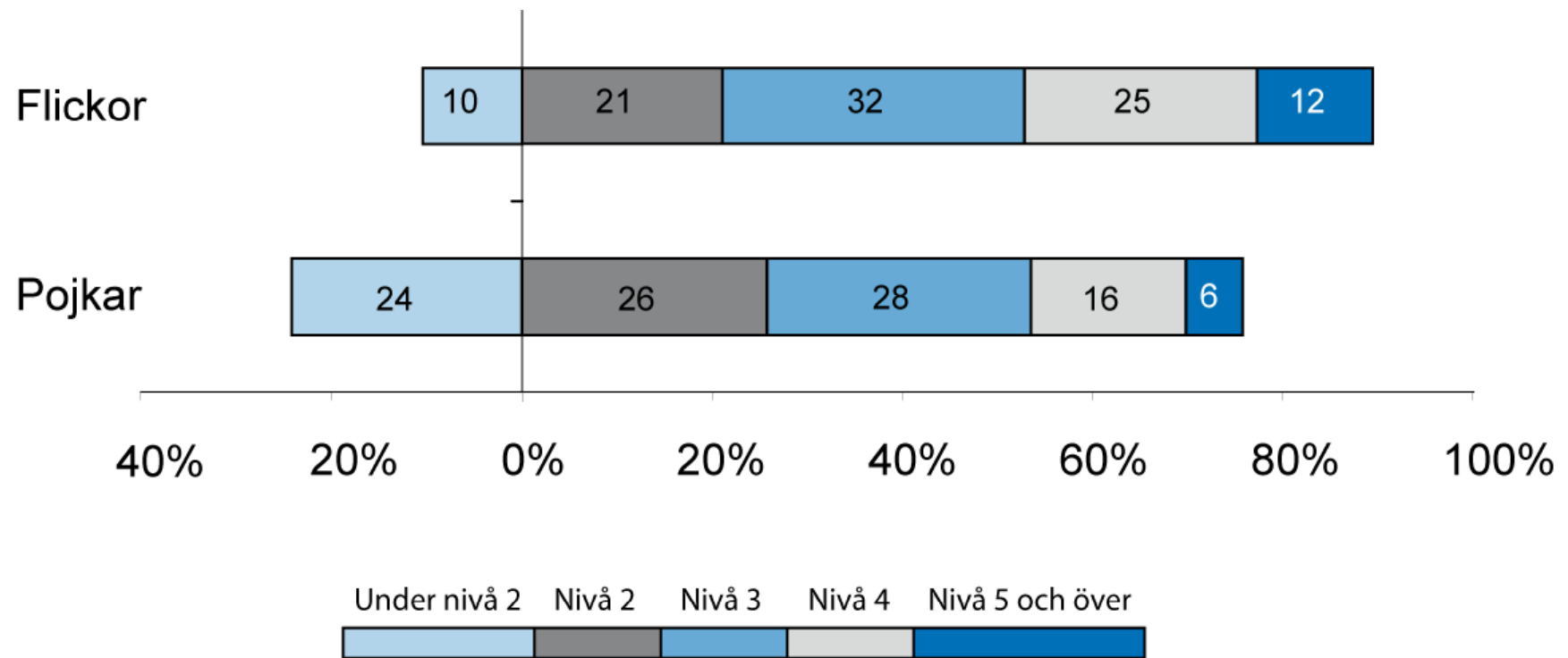

PISA 2009 LÄSFÖRMÅGA

Sverige 497 p ej skilt från OECD medel 493 p

OECD-Länder bättre än Sverige		OECD-länder ej skilda från Sverige		OECD-länder sämre än Sverige	
Sydkorea	(539)	Nederländerna	(508)	Italien	(486)
Finland	(536)	Norge	(503)	Grekland	(483)
Kanada	(524)	Estland	(501)	Slovenien	(483)
Nya Zeeland	(521)	Schweiz	(501)	Spanien	(481)
Japan	(520)	Island	(500)	Tjeckien	(478)
Australien	(515)	Polen	(500)	Slovakien	(477)
Belgien	(506)	USA	(500)	Israel	(474)
		Tyskland	(497)	Luxemburg	(472)
Övriga länder		Frankrike	(496)	Österrike	(470)
Shanghai-Kina	(556)	Irland	(496)	Turkiet	(464)
Hongkong-Kina	(533)	Storbritannien	(494)	Chile	(449)
Singapore	(526)	Ungern	(494)	Mexiko	(425)
		Danmark	(495)		
		Portugal	(489)	Övriga länder	
		Övriga länder		Macao-Kina	(487)
		Liechtenstein	(499)	Lettland	(484)
				Kroatien	(476)

Andel (%) infödda elever och elever med utländsk bakgrund på olika nivåer i lässkalan

Nivå	Infödda elever		Elever med utländsk bakgrund födda i testlandet		Elever med utländsk bakgrund ej födda i testlandet	
	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD
6	1,5	0,9	0,1	0,6	0,4	0,8
5	8,5	7,2	3,0	4,7	2,4	4,5
4	21,8	21,8	12,6	14,8	7,8	12,3
3	31,0	29,7	25,2	25,2	16,5	21,1
2	22,9	23,6	28,7	27,8	25,3	25,3
1a	10,3	12,1	18,1	17,1	26,0	21,8
1b	3,2	3,9	9,1	7,5	13,9	10,7
Under 1 b	0,8	0,8	3,2	2,3	7,8	4,0

Andel elever (%), prestationer på lässkalan och frivillig läsning

	% elever		% elever som läser frivilligt			Prestationer på lässkalan	
	Läser inte frivilligt	Läser frivilligt	Flickor	Pojkar	Diff. Fl-po	Läser frivilligt	Läser inte frivilligt
Sverige	37,3	62,7	75,0	50,7	24,3	525	455
OECD	37,4	62,6	73,1	52,2	20,9	517	460

Prestationer på lässkalan för elever som läser respektive inte läser olika slag av läsmaterial

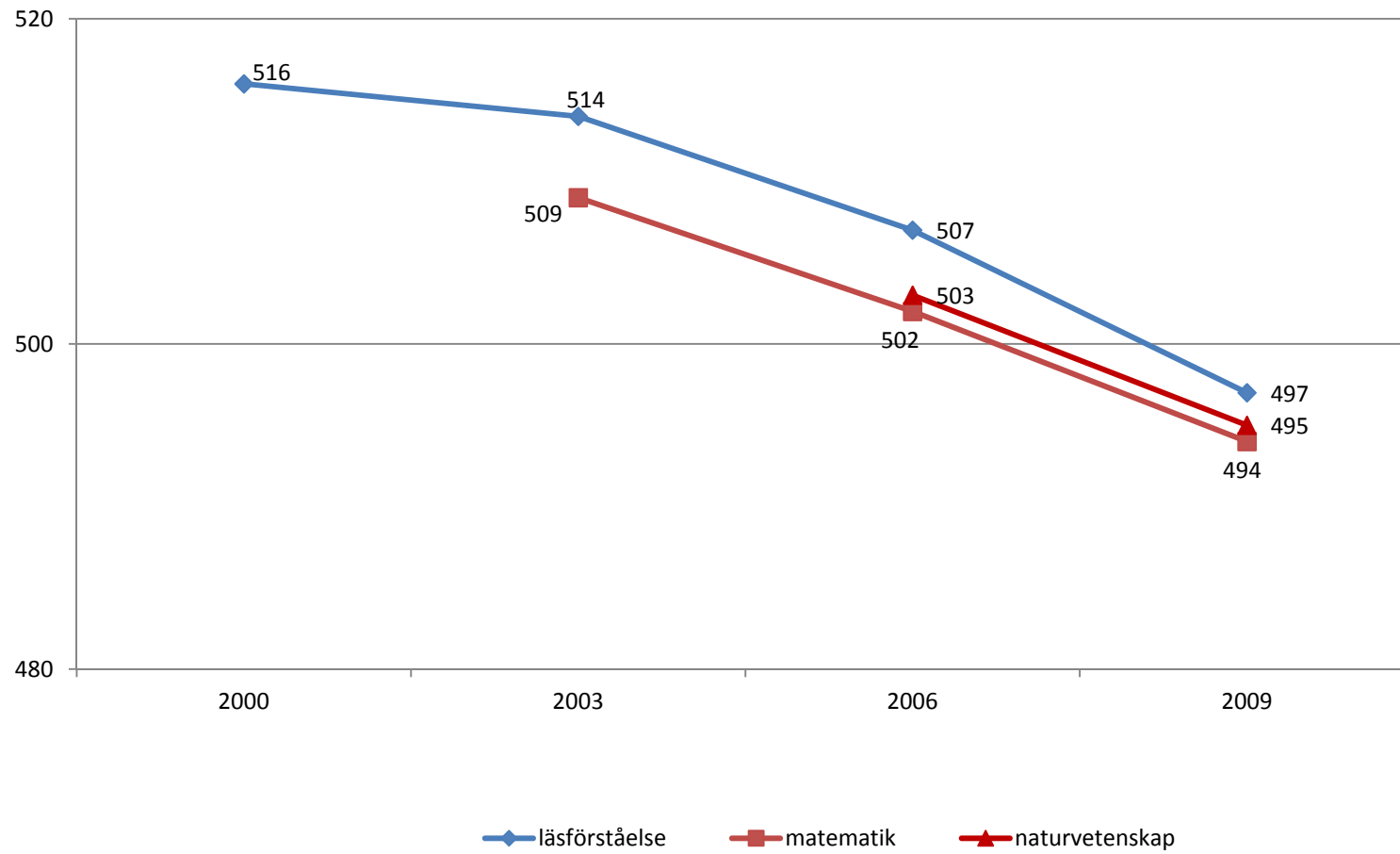
	Sverige	OECD
Läser ej veckotidningar	480	486
Läser veckotidningar	513	501
Läser ej serier	496	495
Läser serier	510	492
Läser ej skönlitteratur	475	480
Läser skönlitteratur	549	533
Läser ej faktaböcker	495	492
Läser faktaböcker	541	513
Läser ej dagstidningar	468	484
Läser dagstidningar	511	501

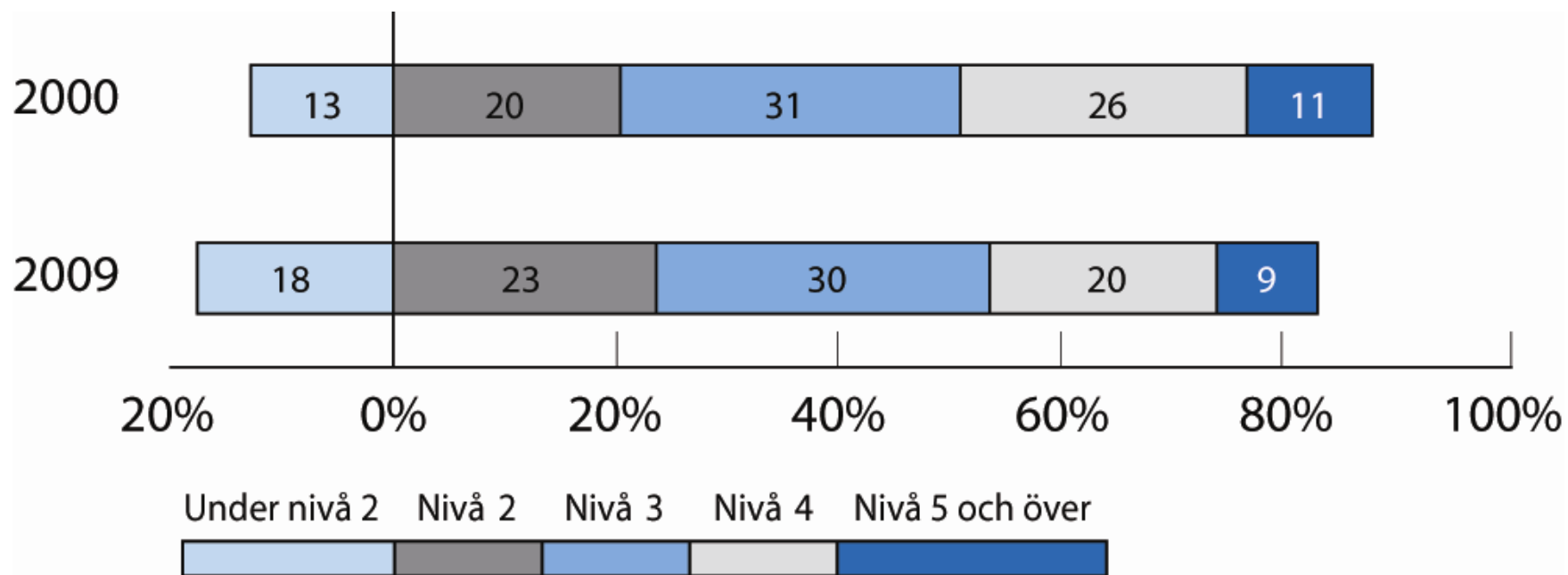

PISA 2009

Jämförelse läsning 2000-2009

Resultatutveckling enligt PISA

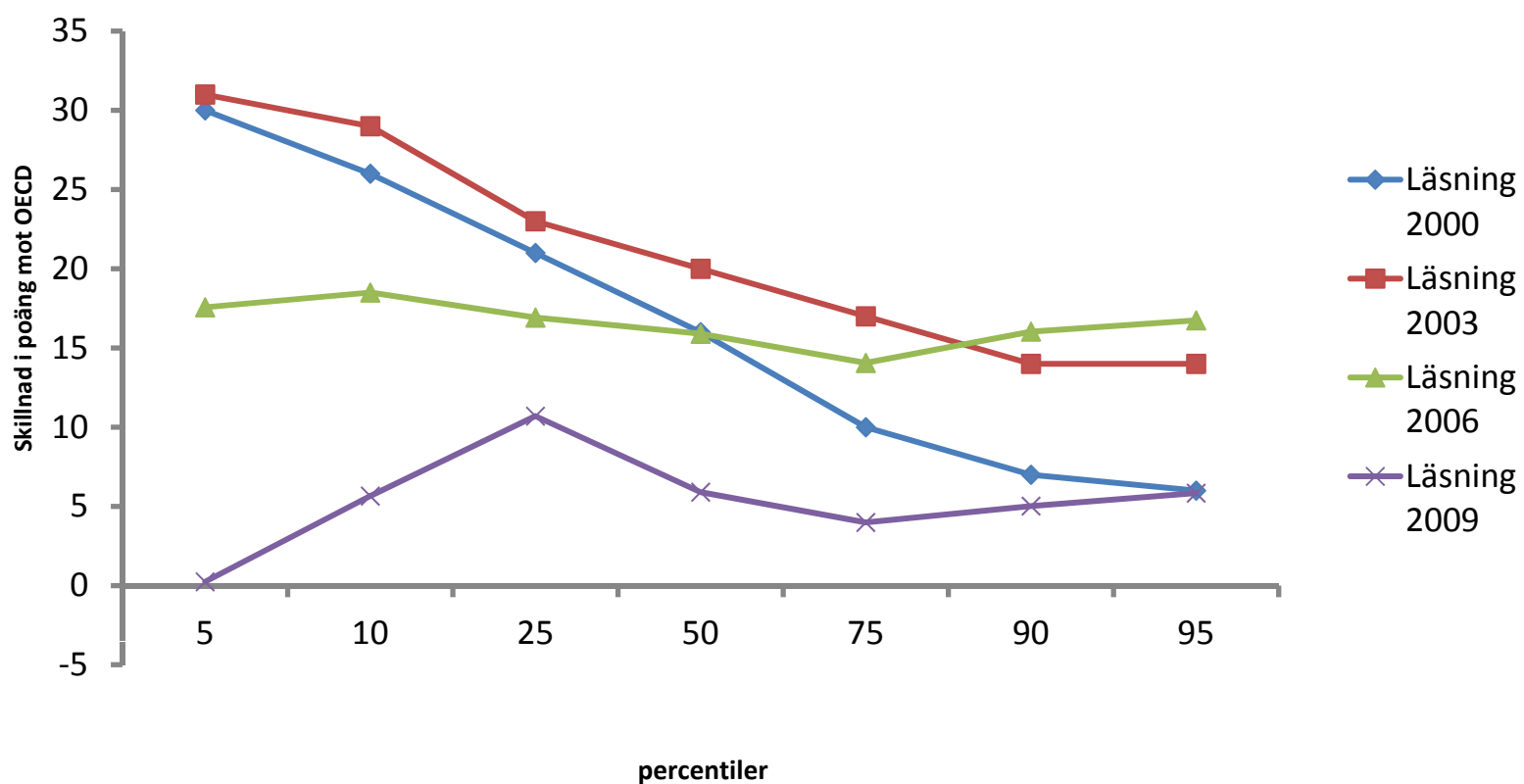

Andel (%) flickor och pojkar som läser för nöjes skull 2000 och 2009

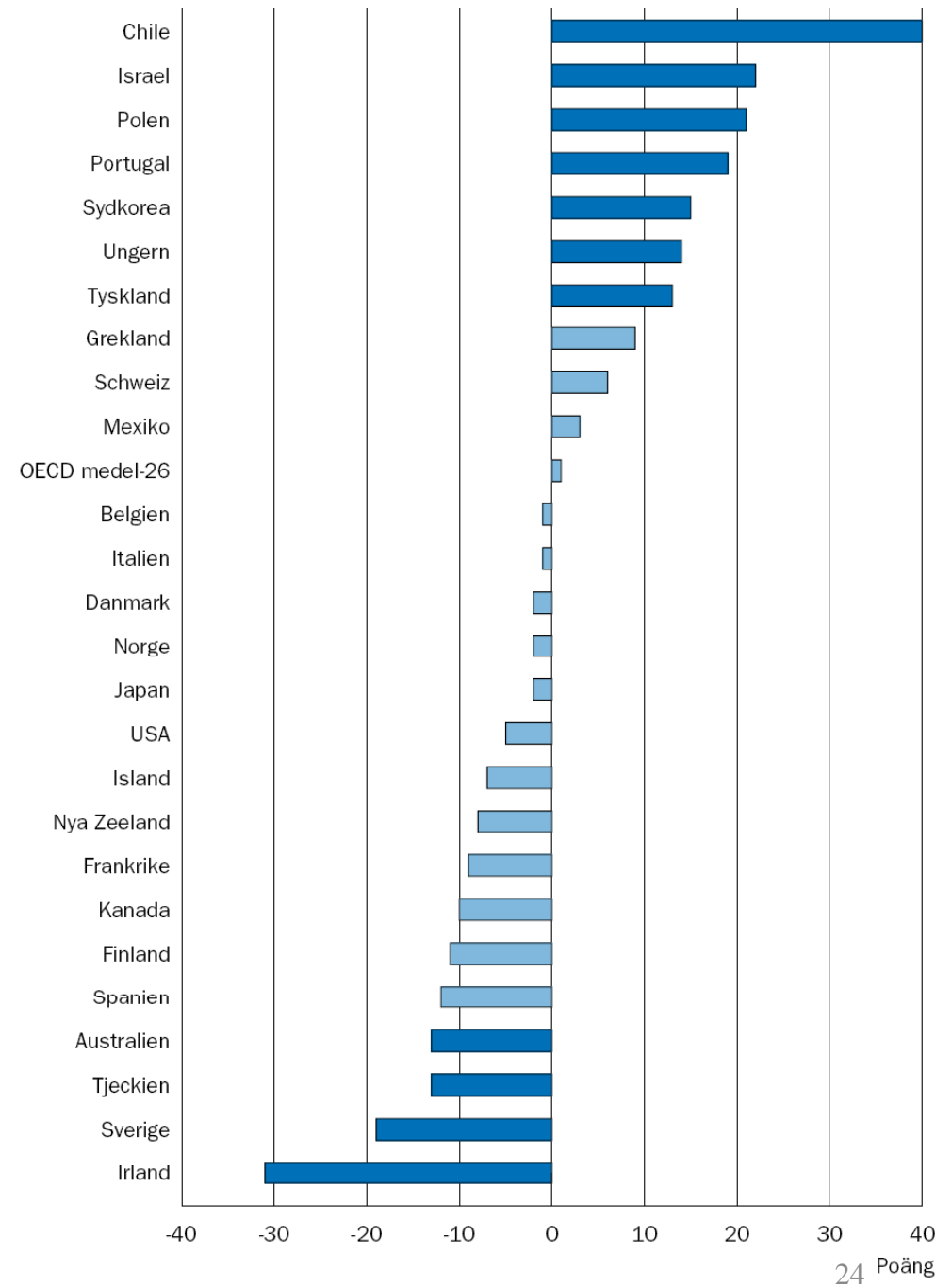
*Statistiskt signifikanta skillnader står med fet stil

	PISA 2000		PISA 2009		Diff 2009-2000	
	%	%	%	%	Diff %	Diff %
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
Sverige	73,0	55,1	75,0	50,7	1,97	-4,46*
OECD	76,6	59,8	73,2	53,4	-3,36	-6,43

Läsförmåga 2000-2009 spridning

Förändring i genomsnittliga läsprestationer mellan 2000 och 2009.

PISA 2009

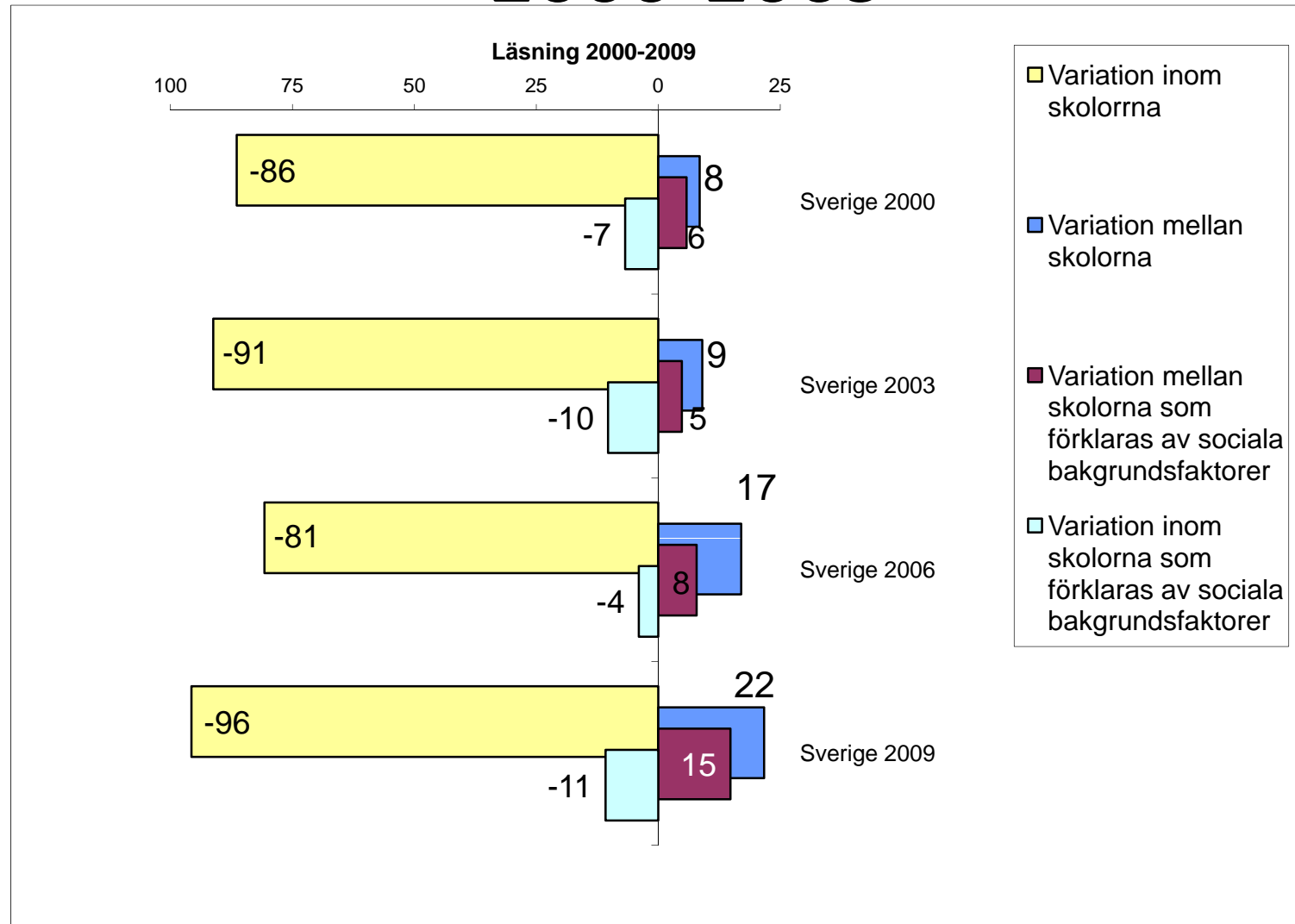
Spridning och förändring 2000-2009

Likvärdighet

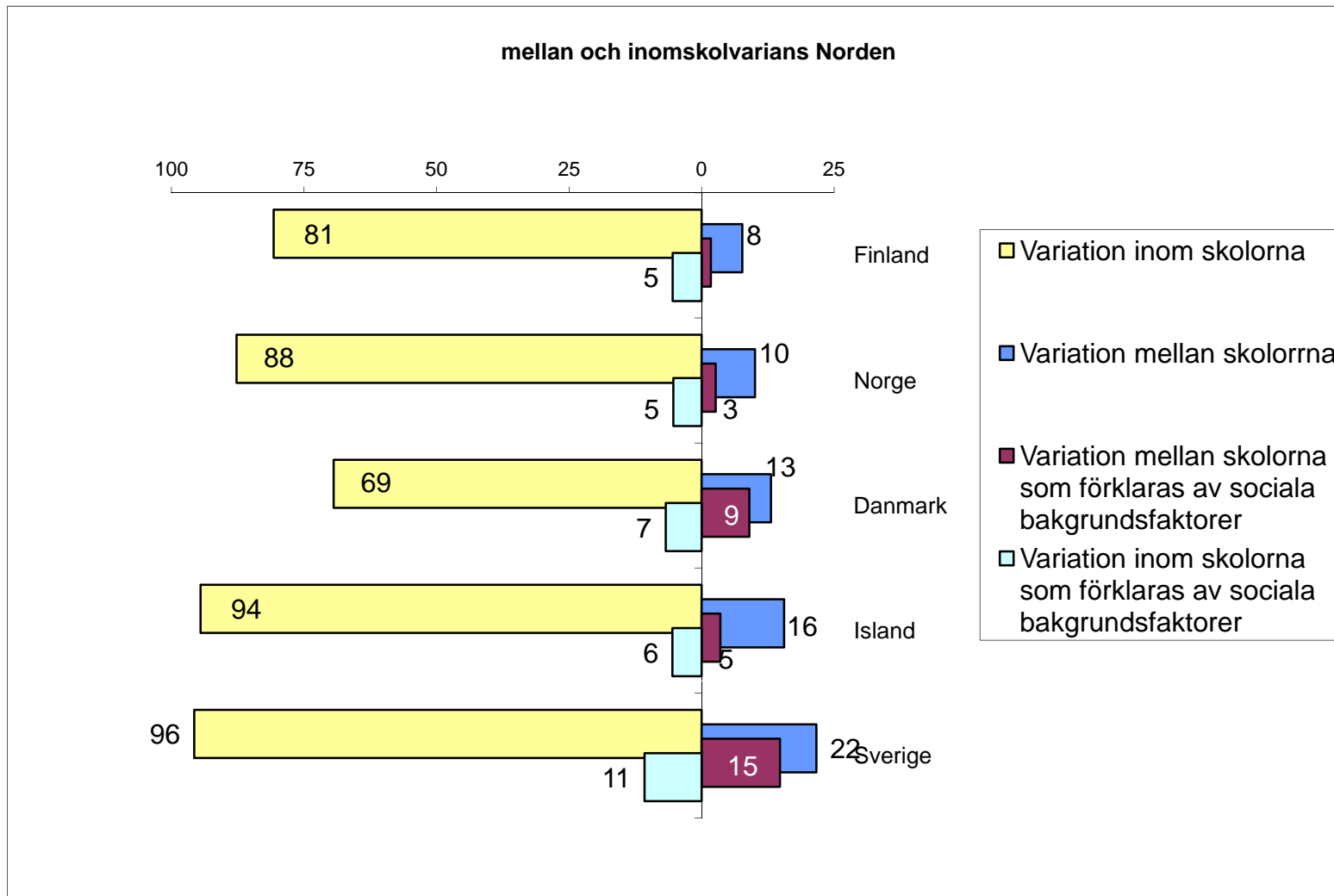
Skillnad i elevens resultat i läsning som följer med en poängs skillnad i ESCS

	<i>2000</i>	<i>2009</i>	<i>2009-2000</i>
Sverige	36	43	8
Danmark	40	36	-3
Finland	25	31	6
Island	21	27	5
Norge	36	36	0
Tyskland	52	44	-8
USA	52	42	-9
OECD medel 26	39	38	-1

Variation mellan och inom skolor 2000-2009

Variation mellan och inom skolor Norden

Indikatorer på likvärdighet

- **Total variation**
2000: mindre än OECD
2009: större än OECD
- **Variation mellan skolor**
2000: betydligt mindre än OECD
2009: fortfarande mindre än OECD men fördubblats
- **Betydelsen av elevens socioekonomiska bakgrund**
2000: mindre än OECD
2009: större än OECD
- **Betydelsen av skolans socioekonomiska sammansättning**
2000: mindre än OECD
2009: OECD-nivå

Sveriges utveckling enligt PISA

PISA 2000

Sverige presterade över OECD-genomsnittet inom alla tre kunskapsområden och hade ett skolsystem som var ett av de mest likvärdiga inom OECD

PISA 2009

Sverige är ett genomsnittsland när det gäller både resultat och likvärdighet

Förändringen beror inte på att andra länder kommit i kapp utan på att Sveriges resultat har försämrats

PISA 2009

**Möjliga orsaker till den negativa
resultatutvecklingen och den
försämrade likvärdigheten**

**PISA 2009: Möjliga orsaker till den negativa
resultatutvecklingen och den försämrade likvärdigheten
Systemnivå**

- Decentraliseringen av skolan
- Ökad segregering
- Förändrade läsvanor och förändrat läsintresse

**PISA 2009: Möjliga orsaker till den negativa
resultatutvecklingen och den försämrade likvärdigheten
Skol- och klassrumsnivå**

- Ökad differentiering
- Ökad individualisering i form av eget arbete och en förskjutning av ansvar från lärare till elev och även från skola till hem

PISA 2009

Digital läsning

PISA 2009 digital läsning

- **Digital läsförståelse**
(traditionell läsförståelse, matematik, naturvetenskap)
- **16 OECD-länder och tre övriga länder**
- **I Sverige deltog 1 921 elever i 179 skolor**
- **Prov, elevenkät, skolenkät, enkät om datoranvändning**

Vad innebär digital läsning?

- Skillnad mellan traditionell läsning och digital läsning?
- Annat medium
- Webbssidor kombinerar text, bilder, diagram, tabeller på ett annat sätt än text på papper.
- Inte linjär läsning – läser hittar själv sin väg

Vad innebär digital läsning?

- Är digital läsning och traditionell läsning samma sak?
- Krävs olika färdigheter?
- Digital läsning är som traditionell läsning, men med tillägg av .....
- navigering
- utvärdering av olika typer av källor
- olika typer av digital läsning
- digital läsning kan vara komplex läsning

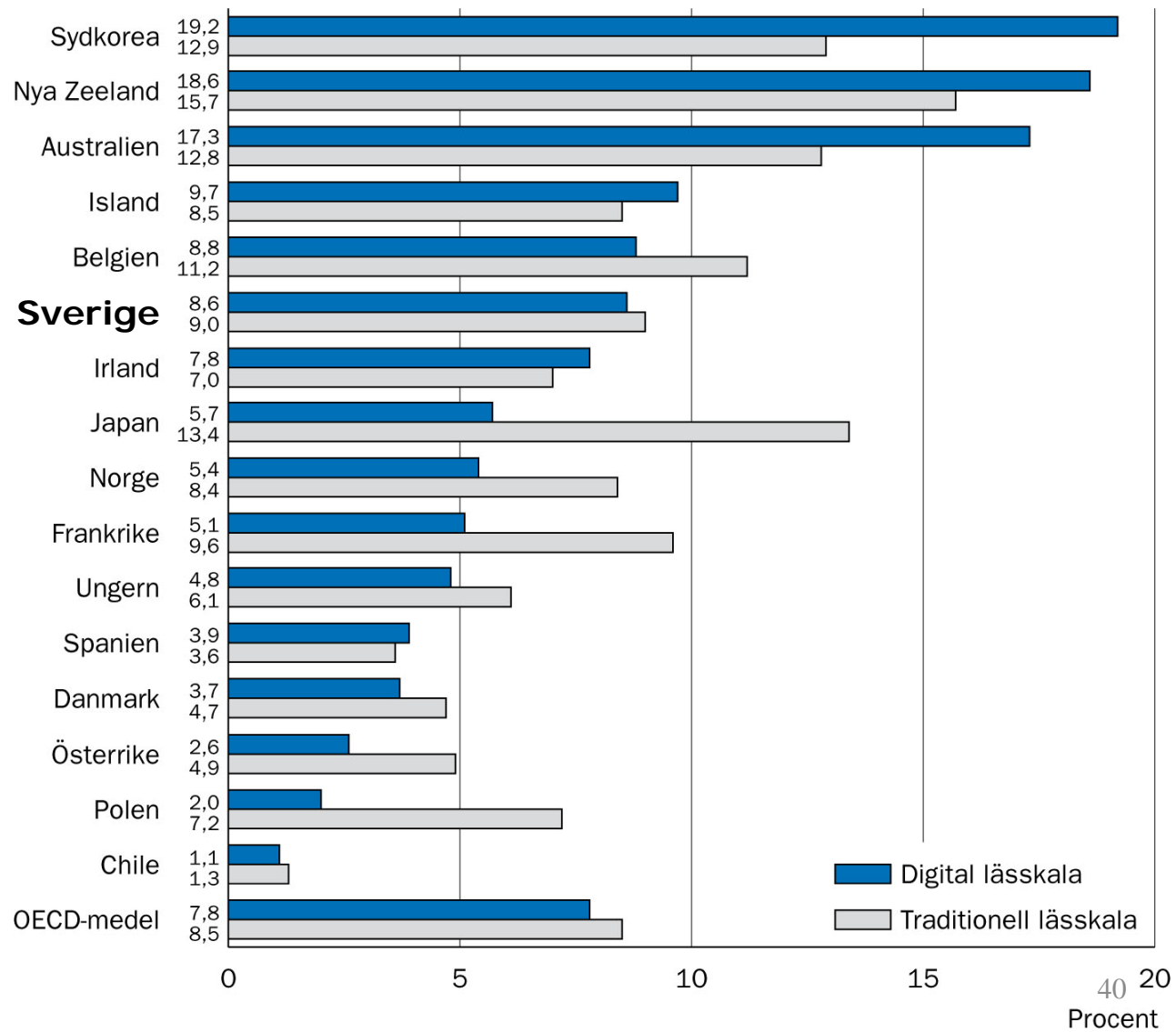
Första studien av digital läsning

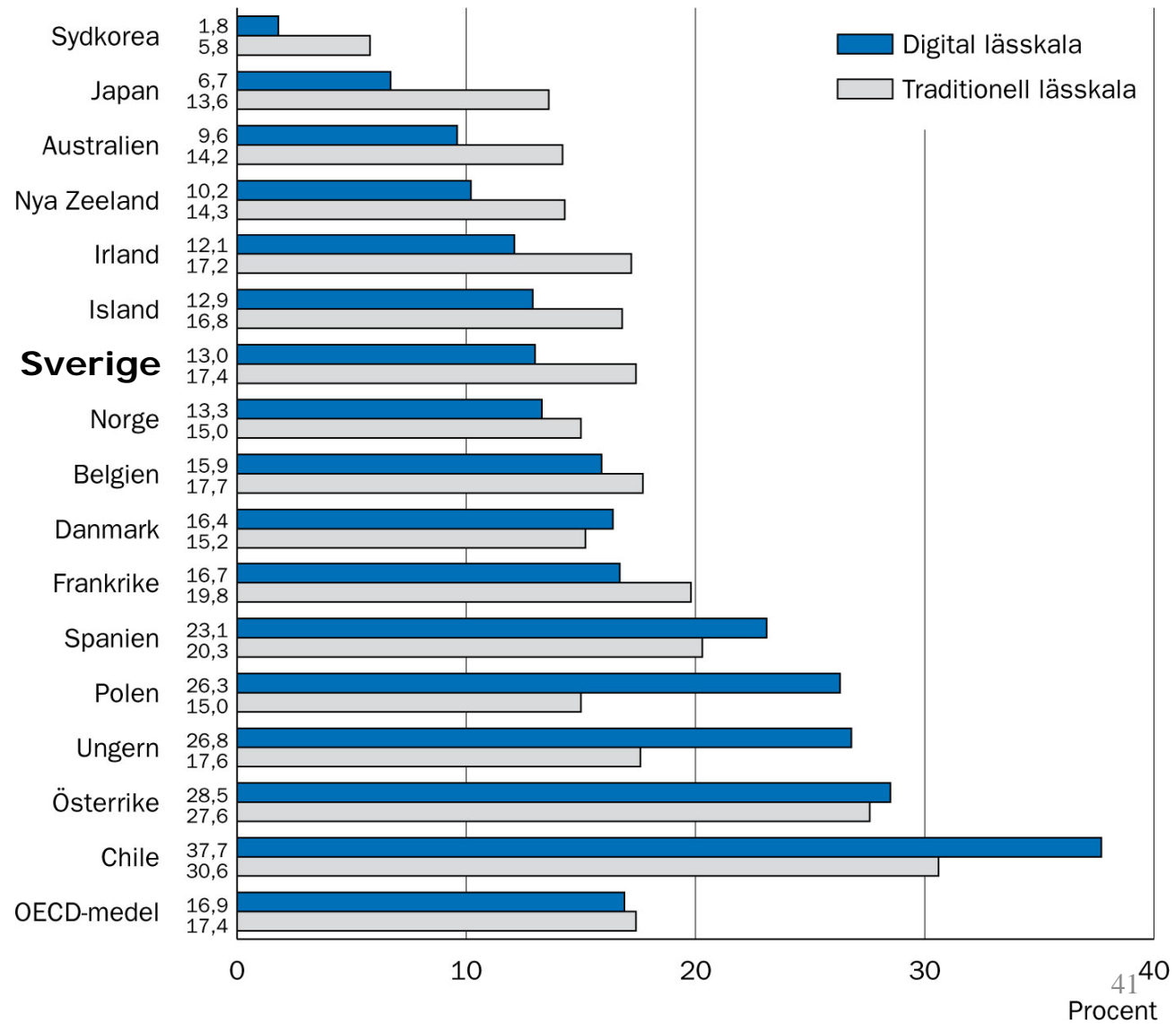
Studien av digital läsning i PISA 2009 är:

- **Den första internationella undersökningen på området**
- **Den största datorbaserade undersökning som svenska elever deltagit i**

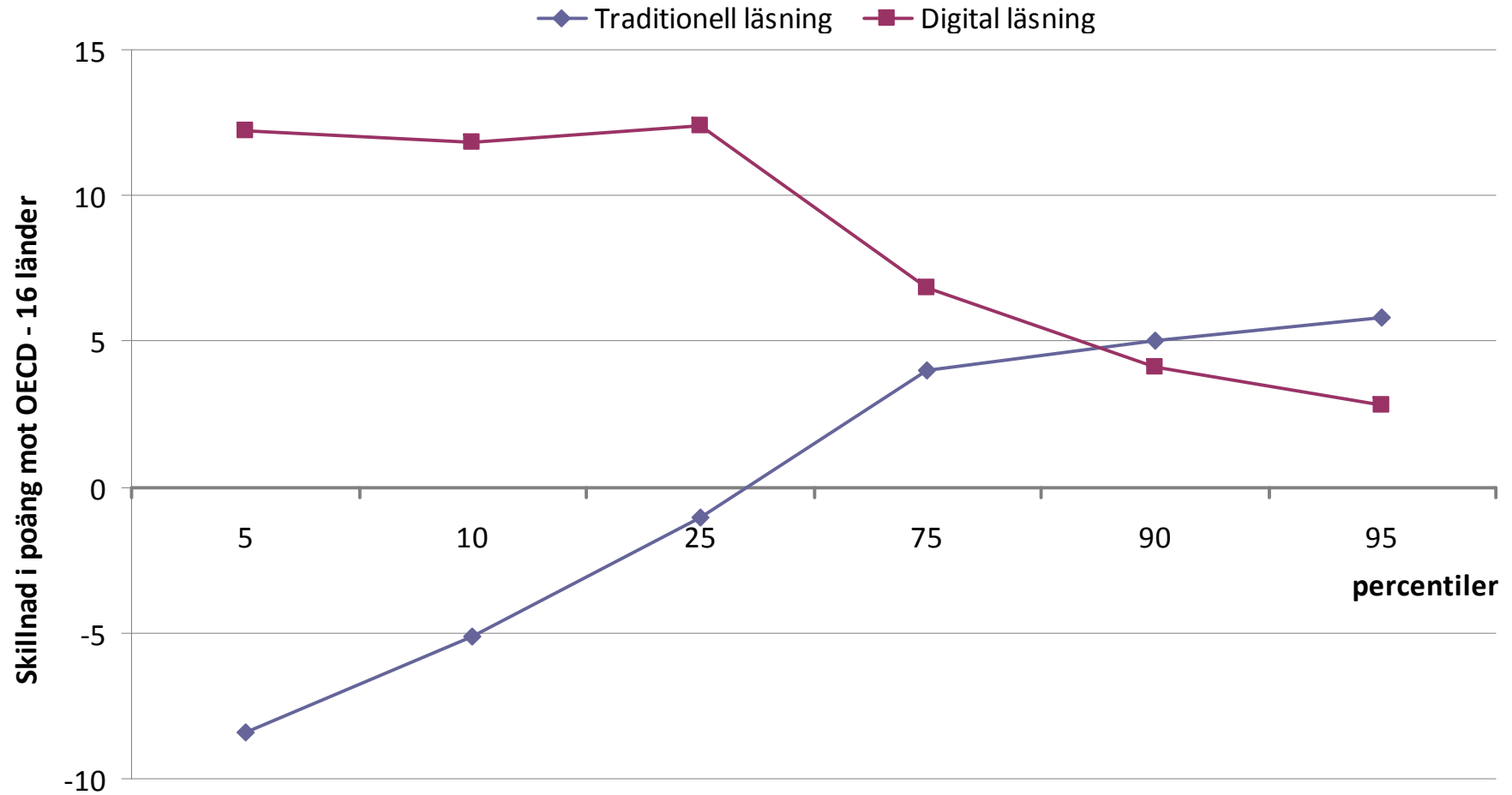
Medelpoäng på den digitala lässkalan

Länder med signifikant bättre resultat än Sverige	Länder som inte har ett medelvärde som skiljer sig signifikant från Sveriges (510)	Länder med signifikant sämre resultat än Sverige
OECD-länder	OECD-länder	OECD-länder
Sydkorea (568)	Island (512)	Norge (500)
Australien (537)	Irland (509)	Frankrike (494)
Nya Zeeland (537)	Belgien (507)	Danmark (489)
Japan (519)		Spanien (475)
		Ungern (468)
		Polen (464)
		Österrike (469)
		Chile (435)
Övriga länder	Övriga länder	Övriga länder
	Hongkong-Kina (515)	Macao-Kina (492)
		Colombia (368)

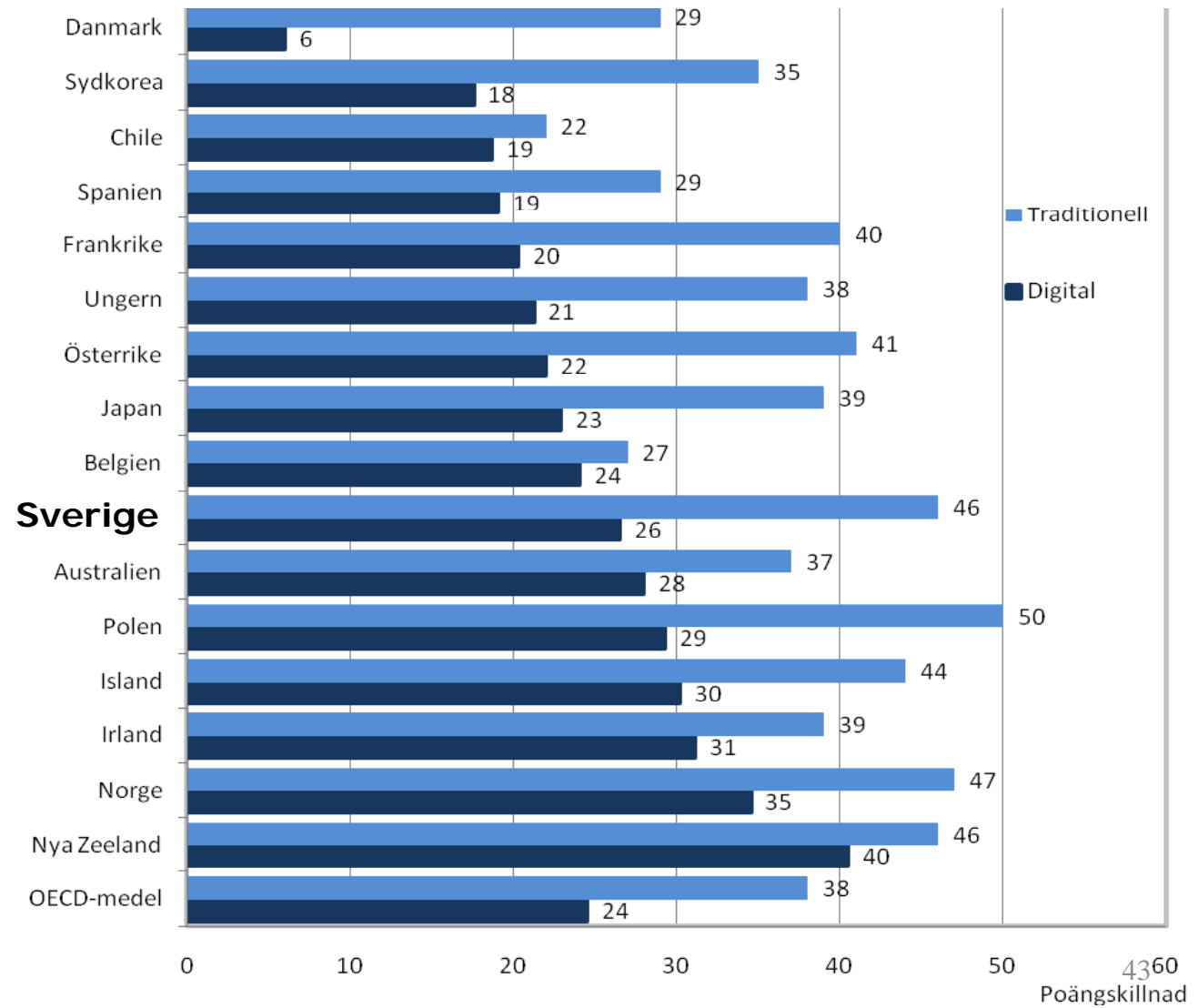

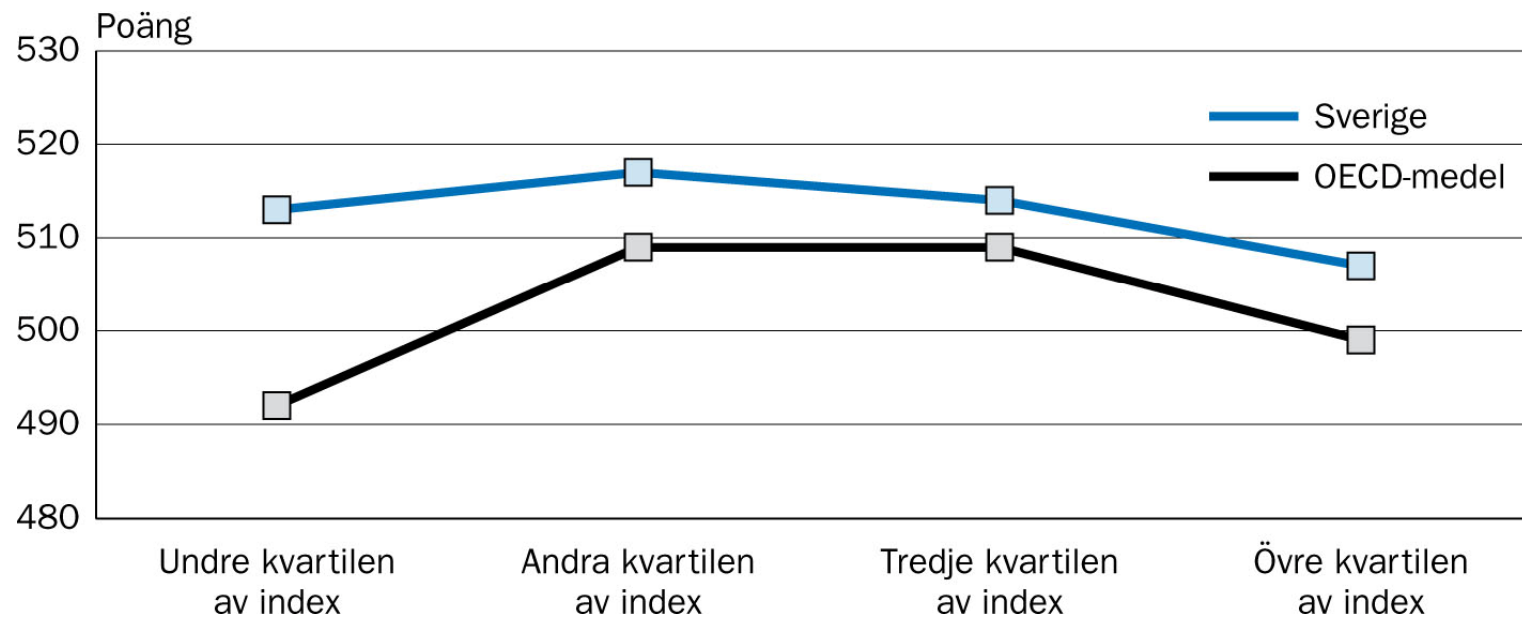
Skillnad mot OECD-medel vid de olika percentilerna (16 länder) för digital och traditionell läsning

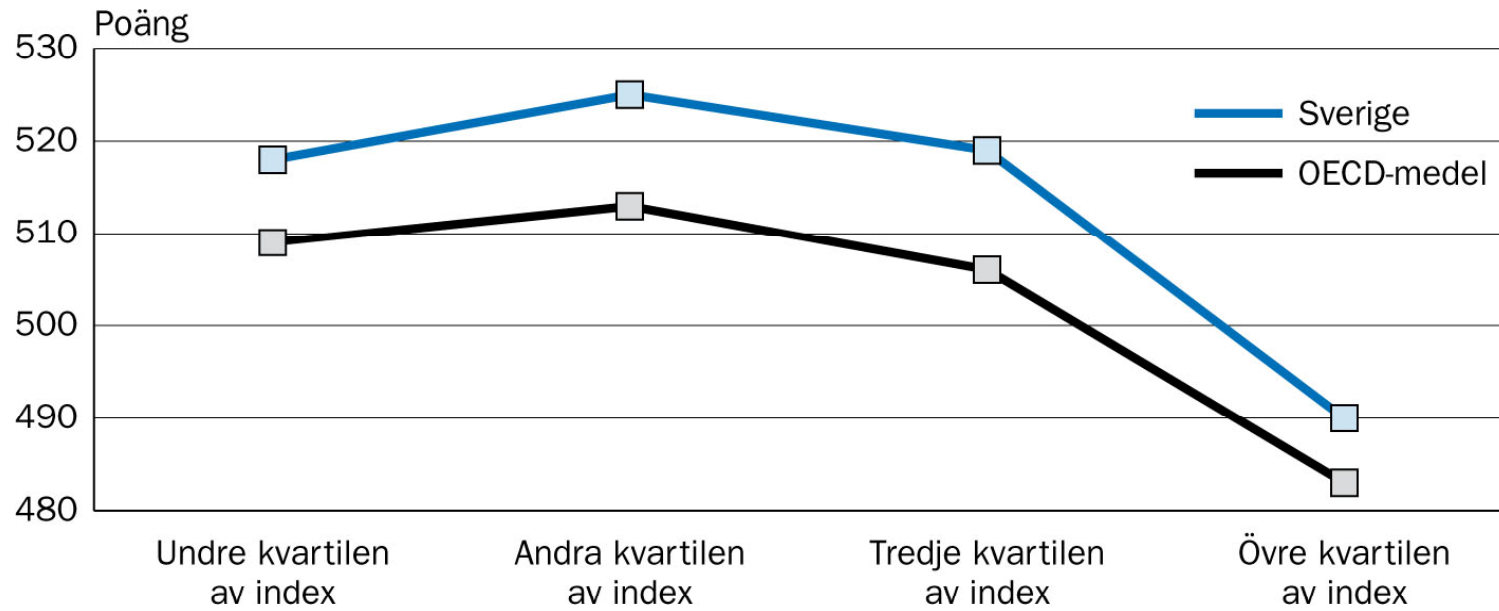
Skillnad i läsförståelse mellan flickor och pojkar

Användning av datorer hemma för nöjes skull och digital läsning

Användning av datorer i skolan och digital läsning

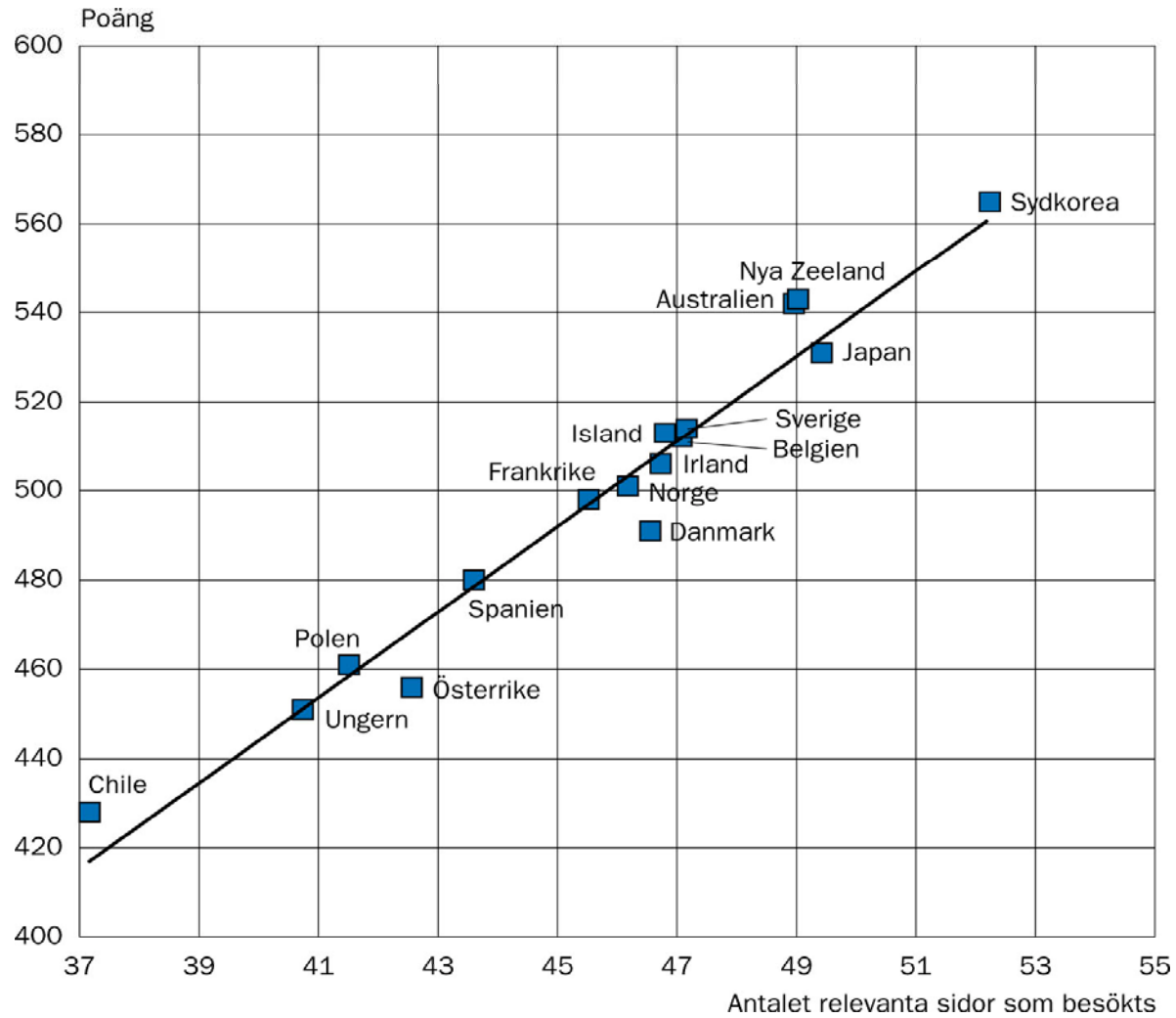
Korrelation mellan det digitala lästestet och traditionell läsning

- Korrelationen i OECD: 0,83
- Korrelationen i Sverige: 0,87

Hur kan vi mäta navigeringen?

- Antal relevanta sidor som har besökts.
- Antal besök på relevanta sidor
- Antal besökta sidor.

Sambandet mellan antalet relevanta sidor som besökts och resultatet på det digitala lästestet

Hur ska dessa resultat tolkas?

- Varför är svenska elever bättre på digital läsning än på traditionell läsning?
  - Digital läsning är en aktivitet som många elever utför oftare än traditionell läsning.

Hur ska dessa resultat tolkas?

- Varför är inte svenska elever lika bra som eleverna ifrån de bästa länderna?
  - Elever i de länder som har högre resultat på digital läsning har högre resultat på traditionell läsning än de svenska eleverna.
  - Elever i de länder som har högre resultat på digital läsning har också högre resultat på matematik och naturvetenskap än de svenska eleverna.

Hur ska dessa resultat tolkas?

- Varför är skillnaden mellan pojkar och flickor mindre när det gäller digital läsning än när det gäller traditionell läsning?
  - Pojkar förefaller vara mer beroende av motivation än flickor för att lösa en uppgift.
  - Pojkar presterar bättre på uppgifter som innehåller kortare texter och i mindre utsträckning löpande text.

Hur ska dessa resultat tolkas?

- Varför tycks inte ökad datoranvändning leda till bättre digital läsning?
  - Eleverna är inte jämnt fördelade vad det gäller olika omfattning av datoranvändning.
  - Mätinstrumentet är för trubbigt för att fånga olika typer av datoranvändning.
  - Svaga elever använder datorer i skolan mer än andra elever.
  - Användning av datorer i skolan sker sällan med det uttalade syftet att utveckla digital läsning.

PISA 2009: Vad kan göras?

- Öka lärarens kunskaper om elevers lärande av läsning.
- Förbättra kartläggningen av elevernas kunskaper.
- Se till så att svaga elever får stöd tidigt.
- Arbeta mer strukturerat med elevers lärande av läsning.
- Fortsätta att arbeta med läsutveckling efter att eleverna lärt läsningens grunder.
- Arbeta med läsning och skrivning i alla skolans ämnen.
- Arbeta med att utveckla elevers digitala läsning.

PISA 2009 sammanfattning

- Läsning (traditionell läsning)
- PISA 2009: svenska elevers läsning ligger på genomsnittlig OECD-nivå.
- Svenska elevers läsning har försämrats sedan 2000.
- Likvärdigheten i den svenska skolan har försämrats sedan 2000.

PISA 2009 sammanfattning

- Digital läsning.
- Svenska elever läser bättre digitalt än traditionellt.
- Skillnaden mellan flickor och pojkar är mindre på digital läsning än på traditionell.
- Ökad användning av datorer samvarierar inte med digital läsning.

Lärdomar från PISA?

- Det finns ingen konflikt mellan goda genomsnittliga resultat och en hög grad av likvärdighet
- Finland, Kanada och Sydkorea är exempel på länder med mycket goda resultat och dessutom en hög grad av likvärdighet

Tack

ulf.fredriksson@edu.su.se

PISA rapporterna kan laddas ner ifrån:

<http://www.skolverket.se>